

Mira Kolar

TAJNIK TRGOVAČKO-OBRTNIČKE KOMORE U ZAGREBU MILAN KREŠIĆ I NJEGOVA ULOGA U HRVATSKOM GOSPODARSTVU

Milan Krešić bio je 33 godina tajnik Trgovačko-obrtničke komore u Zagrebu, te je ostavio velik trag u njezinu radu, projicirajući kroz nju potrebe Hrvatske na polju vanpoljoprivrednog gospodarstva. Djelovao je na razne načine, i ovaj rad je samo mali podsjetnik na Krešića kao gospodarskog pisca i kreatora gospodarstva u Hrvatskoj.

1. Uvod

Jedan od boljih tajnika Trgovačko-obrtničke komore u Zagrebu u 150 godina njenog djelovanja bio je Milan Krešić. Bio je sin poznatog karlovačkog i zagrebačkog privrednika Mije Krešića.¹ Milan Krešić sudjelovao je u procesu pretvaranja Zagreba iz kulturnog u gospodarsko središte čitave Hrvatske, unoseći gospodarske, a osobito liberalne ideje i spoznaje iz zapadne Europe u hrvatski prostor. Njegova univerzalnost pomogla je da je Trgovačko-obrtnička komora u Zagrebu, usprkos slabijih financijskih sredstava u odnosu na osječku Trgovačku-obrtničku komoru, preuzela inicijativu u izražavanju gospodarskih potreba zemlje. Od 1876. kada je postao tajnik Komore pa do 1909. kada je umirovljen, Zagreb, a i Hrvatska, su sazreli za prihvat novih gospodarskih ideja i metoda, formirali snažan društveni sloj poslu vještih gospodarstvenika, te je time i započeo pritisak na Budimpeštu da povede više brige o gospodarskim potrebama Hrvatske i njenog stanovništva.

Milan Krešić rođen je u Karlovcu, 23 rujna 1844., a umro je u Zagrebu 22. studenog 1929. Njegov životopis objavio je Josip Pasarić u **Viencu** 1901. ali kada danas gledam taj tekst vidimo svu njegovu manjkavost, a zapazio ju je i Krešić koji je u svojoj ostavštini sačuvao bilješke nadopunjavajući spomenuti tekst. Krešićev život je vrlo bogat i ovaj rad se može ocijeniti samo kao prilog biografiji Milana Krešića koja će se jednog morati napisati, a u ovom radu je gotovo nedirnut ostao Krešićev život od 1909. do 1929., iako se radi o dvadeset godina vrlo radinog života.² Međutim, Milan Krešić svakako pripada vrhu zagrebačke i hrvatske gospodarske elite. Njegova sestra Dragica bila je udana za Janaka Grahora, predsjednika Trgovačko-obrtničke komore od 1881., a on se oženio Ljubosavom Turkovićem, orodivši se tako s uglednim karlovačkim gospodarskim krugovima odnosno s Draganom Turkovićem, koji je bio na početku Prvog svjetskog rata i veliki župan Zagrebačke županije, a koja obitelj je kupila i veleposjed Kutjevo, te ga uredila kao moderan posjed s visokom vinarskom produkcijom. Vladimir, brat Milana Krešića Vladimir bio je bankar³, a kćerka Mira mu se udala za ing. Rudolfa Vrbanića, voditelja Zagrebačke plinare. Krešić je bio tajnik Trgovačke-obrtničke komore 33 godine, te je poznavao svaku uglednu ličnost Zagreba, Hrvatske pa i šire. Poznata je njegova osjetljivost za Hrvatsko primorje i gospodarsku zatvorenost Hrvatske kojoj je oduzeta Rijeka koja je postala gotovo mađarski grad. Bio je u svakom slučaju jedan od najznačajnijih gospodarstvenika Hrvatske tijekom pola stoljeća, a njegovo poznavanje stranih jezika i uopće

njegova kultura i hrvatska opredijeljenost, osobito u posljednjoj fazi njegove djelatnosti, čini ga i domoljubom.⁴

2. Djetinjstvo i školovanje.

Milan Krešić je u očevoj kući susretao Ivana Mažuranića i druge preporoditelje, ali i Eugena Kvaternika. To se je nastavilo i u Zagrebu kamo je obitelj preselila 1850. godine. Polazio je privatnu učionicu Petra Zoričića, a nauk je nastavio 1852. u trogodišnjoj Krajevskoj višoj elementarnoj učionici koju su polazili i Milan Makanec, Gjuro Kontak, Franjo Sisler i Vladimir Mažuranić. Godine 1854. se je upisao u zagrebačku gimnaziju kojoj je bio ravnatelj Josip Premru, ali kada je iste godine otvorena realna gimnazija gdje je predavao svećenik Josip Torbar, predsjednik JAZU od 1890. do 1900, preselio ga je otac u tu mnogo liberalniju školu.

S petnaest godina otac ga je zaposlio u svojoj trgovini kao pomoćnika, ali je privatno polazio i školu Trgovačkog zbora koju je vodio Franjo J. Devidé. To je bila nedjeljna škola u kojoj je niz godina predavao merkantilne predmete neki Tannebaum, a zatim Josip Ferdo Devidé koji je završio Trgovačku akademiju u Pragu i bio tajnik Trgovačko-obrtničke komore u Zagrebu i predsjednik Trgovačkog zbora.

Istodobno uči violinu kod prof. Antuna Švarca, koji je bio ravnatelj orkestra u Hrvatskom narodnom kazalištu, te je i nadareni Krešić imao priliku da kao solist sudjeluje na jednom koncertu u velikoj dvorani nadbiskupije Jurja Haulika. Bio je dugo godina i pjevač i funkcionar "Kola", te bi se o ovoj ulozi Krešića dala napisati lijepa studija.⁵

Međutim, otac ga je dao da uči talijanski jezik kod Grka Pelopeda, a učio je privatno i francuski i engleski. Radi usavršavanja u jeziku ali i trgovačkom zvanju otac ga je poslao u Pariz, gdje je polazio cours de comptabilité, a uz to posve naučio i njemački i talijanski jezik. Godinu dana radio je u trgovačkoj udruzi "Union nationale" kao dopisnik za njemački i talijanski jezik, a zatim još dvije i pol godine radi kao saldo-kontist u pariškoj podružnici jedne londonske tvrtke koja je radila kirurške instrumente i imala svoje poslovnice u svim velikim svjetskim gradovima.

Boraveći u Parizu načinio je izvještaj o Pariškoj gospodarskoj izložbi 1867. i to je prvi njegov izvještaj te vrsti u kojem je okušao svoj književni talent i vještinu uočavanja, te je u posljertku toga nastao čitav niz izvještaja sve do kraja stoljeća.

3. Trgovac i bankar

U vrijeme izbijanja francusko-njemačkog rata 1871. Krešić se je morao vratiti u Zagreb, te se po želji svog budućeg tasta, karlovačkog trgovca Vjenceslava Turkovića, upustio u trgovinu s drvom, što je u ono vrijeme bio vrlo unosan posao, jer je dolazak vlaka do Karlovca 1865. otvorio mogućnosti izvoza drva iz Korduna i Banovine. Već 7. lipnja 1871. oženio se s Ljuboslavom Turković i uskoro je dobio dvoje djece: Miru i Milana.⁶ Konjunkturu drveta naglo je prekinuo slom na bečkoj burzi 1873., koja je za dugo godina štetno djelovala na gospodarsko poslovanje u Hrvatskoj. Milan Krešić je otvorio u Zagrebu mjenjačnicu, ali zbog opće krize taj mu posao nije donosio zadovoljavajući dohodak. Onda je 22. ožujka 1876. s Jonasom Alexandrom, Miroslavom Kulmerom, Dragutinom Hutnom, Josipom Franjom Devidéom osnovao Obću zagrebačku štedionicu i zala-

gaonicu, što je bio prvi zavod te vrsti u Hrvatskoj, koja se 1895. sjedinila s Hrvatskom pučkom bankom. Krešić je 1876. bio i jedan od utemeljitelja Hrvatske komercijalne banke, u kojoj su bili članovi upravnog odbora i mnogi Srbi.(dr. Nikola Krestić, barun Jovan Živković, dr. Ivo Malin i dr.)⁷

Po savjetu svog bivšeg profesora Ferde Devidéa natjecao se 1876. za mjesto tajnika te ga je i dobio 16. srpnja 1876. u privremenom, a onda i u stalnom statusu, koji je posao radio do 1908. godine.

4. Komorski tajnik

Kao tajnik Trgovačko-obrtne komore Milan Krešić je razvio živu, svestranu i neumornu djelatnost. Iz tog vremena prema kazalima vidimo da su podneseni mnogobrojni prijedlozi, predstavke, osnove i opširna godišnja izvješća. U trim njegovim radovima bilo je i objektivne kritike i pozitivnih prijedloga. On je uvijek donosio zrelo promišljene odluke.

Pripremao je i usmjeravao rad komorskih vijeća i kao generalni tajnik s tajnikom za trgovinu i tajnikom za obrt Trgovačko-obrtničke komore sastavljao elaborate koji su važni za gospodarstvo cijele zemlje.⁸

Od ovih elaborata ostali su nam godišnji izvještaji za svaku godinu od 1876. do 1890., a među njima dva velika petogodišnja izvješća i to jedno za razdoblje od 1881. do 1885. i drugo od 1886. do 1890. Oba su izdana nakladom Trgovačko-obrtničke komore i čine izvanredno vrijedan materijal za proučavanje naših gospodarskih odnošaja, koji su bili opterećeni teškim problemima, osobito zbog toga što je Hrvatska u poljoprivredi, obrtu i industriji bila posve ovisna o određenim mađarskim ministarstvima koji nisu imali sluha za potrebe Hrvatske.

5. Tajnik Krešić i trgovina.

Svaki Krešićev rad i studija daje analizu stanja u trgovini. Izvještaji su bogati prijedlozima i stoje uz bok izvještajima Imbre Ignjatijevića Tkalca, samo što su kompliciraniji, jer je i spajanje Vojne krajine s civilnom Hrvatskom uvećalo teritorij komore od Drave do Jadrana. Krešić je poticao trgovinu obavještavanjem domaćeg tržišta o inozemnim robama, ali i izvještavajući svijet o trgovačkim mogućnostima Hrvatske. On je izradio statistiku podjele trgovine i obrta na grane. Bio je od 1876. do 1880. urednik "Trgovačkog lista" koji je izdavao "Merkur".

6. Tajnik Krešić i obrt i industrija.

Kao i kod trgovine i ovdje bi još trebalo mnogo toga istražiti da bi se znalo kako i kada je Krešić utjecao na razvoj obrta i industrije. Uređujući od 1884. do 1896. list Trgovinsko-obrtničke komore "Obrtnik", koji se 1897. pretvorio u "Trgovački i obrtni svijet" kraćeg trajanja on je promicao interese trgovine, obrta i industrije.

Nakon što je Zakonom o obrtu 1884. bili ukinuti obrtnički zborovi, obrtnici su ostali bez svoje organizacije, a osnivanje obrtničkog zbora koji im se je ponudio kao alternativa su uporno odbijali. Krešić je uspio osnovati Obrtnički zbor u Zagrebu, koji je djelovao dok je na njegov rad utjecao Milan Krešić.⁹

7. Krešićevi izvještaji o svjetskim izložbama.¹⁰

Budući da u Hrvatskoj nije od 1864. pa do 1891. bilo niti jedne zemaljske izložbe, Krešić je odlučio popuniti tu prazninu izvještavanjem o izložbama u velim gospodarskim metropolama. Prvi je izvještaj napisao za izložbu u Parizu 1867. kada je još radio u Parizu.

Kao predstavnik Trgovačko-obrtničke komore izvijestio je o još tri gospodarske izložbe u Parizu: 1878., 1889. i 1900. godine i osobito ovaj posljednji izvještaj je natkrilio ostale bogatim sadržajem, ukusnom opremom i raznolikim ilustracijama. Osim toga izvijestio je o velikoj tršćanskoj izložbi 1882. na kojoj je bio zapažen hrvatski paviljon. Godine 1889. posjetio je pet izložaba (osječku, berlinsku, hamburšku, kolnsku, parišku), te je o svima njima načinio izvješća. koja je pohvalio Ivan Filipović zbog objektivnosti.¹¹ Posjetio je 1894. bečku izložbu, a izvijestio je i o izložbi u Budimpešti 1896. koja je organizirana povodom tisućgodišnjice dolaska Mađara u Panoniju. Tu su organizatori zanemarili izložke iz Hrvatske koji su većim dijelom ostali ležati u jednom skladištu. Vrlo je zanimljiv i njegov izvještaj o izložbi u Torinu 1898. kao i izvještaj o izložbi u Liegeu 1905. godine. (Vidjeti izbor iz djela) Pisao je i o manjim izložbama u Hrvatskoj.

Krešićevi izvještaji su pisani tako zanimljivo da ih je objavljivao i "Obzor" i "Gospodarski list", a u izvadcima su ih prenosili i mnogi drugi listovi. Izvještaji su prava riznica važnih Krešićevih spoznaja o stanju gospodarstva u svijetu. Opisi su dani objektivno, često upotpunjeni opisom kulturnih prilika ili sociološkim refleksijama. Krešić je pri tome bio i praktičar, pa je na pr. prilikom posjeta međunarodne izložbe u Liegeu sudjelovao 1905. i na Prvom međunarodnom kongresu komora.¹² Pišući Krešićevu biografiju Pasarić je napisao da iz tih izvještaja i putopisa "...proviruje posvuda Hrvat, koji vazda misli na potrebe svoga naroda i živo želi, da se njegovi zemljaci ugledaju u napredni svijet i da se okoriste tuđim iskustvom i napredkom."¹³

8. Krešićevo sudjelovanje u organiziranju jubilarne Gospodarsko-šumarske izložbe 1891. u Zagreb.

Trgovačko-obrtnička komora je intenzivno sudjelovala kod organiziranja Prve dalmatinsko-hrvatsko-slavonske izložbe 1864. Zbog nestašice sredstava a osobito stoga što se mnogo utrošilo u gradnju nove zgrade Trgovinsko-obrtničke komore nije se moglo s velikim sredstvima sudjelovati u organizaciji izložbe, ali je pružao informacije i pomagao formiranju trga koji se intenzivno izgrađivao kako bi se na tom prostoru mogla organizirati izložba svjetskog ranga, što je organizatorima i uspjelo. Izložba je, poslije izložbe 1864., prvi puta okupila sve hrvatske ljude, pa i hrvatske Dalmatince koji su primljeni u Zagrebu srdačno i s velikom brigom.¹⁴

9. Krešić kao prevodilac stranih ekonomskih djela.

Krešić je smatrao poput Eugena Kvaternika da našim okolnostima više odgovara francuski model gospodarstva nego njemački. Stoga je tijekom svojih boravaka u Francuskoj nastojao da se upozna sa znamenitim ostvarenjima ekonomske misli, a neka je djela uz dopuštenje autora odlučio prevesti na hrvatski jezik. Za vrijeme svog boravka u Parizu došao je u doticaj s Josephom Garnierom, članovima Francuske akademije Emile Leva-

seurom, Geogesom de Molinarijem, I. Fleury-e, Fridericom Passy-em, bivšim ministrom javnih radova Ives Guyotom, glavnim urednikom lista "Le Siècle" Maurice Blochom. Prevođenje nije bilo lako. Kada se znade siromaštvo naše terminologije za takova djela, može se utvrditi da je Krešić uložio golemi trud u prijevode, koje je radio dok je bio tajnik Trgovačko-obrtničke komore.

Bloch mu je organizirao 1878. predavanje na sjednici francuskog društva ekonomista, a Krešić je iskoristio to predavanje da upozori strane kapitaliste na prirodno bogatstvo hrvatskih zemalja, bistreći pojmove o Hrvatskoj i ispravljajući kriva shvaćanja o državnom položaju Hrvatske koja se smatrala samo vojnim rezervoarom Austro-Ugarske monarhije.

U želji da presadi na hrvatsko tlo strana gospodarstvena i sociološka djela Krešić je preveo nekoliko djela.

Tako je 1878. preveo s francuskog "Malu knjižicu o praktičnom gospodarstvu" od Mauricea Blocha i objavio ju u vlastitoj nakladi.

Godine 1895. je objavio "Okрутništvo socialističko" od Ivesa Guyota, 1896. "Pripovjedke gospodarstvenog sadržaja" od Marcela Charlota, 1897. "Razvoj uljudjenog života" od I. G. Curcelle-Seneuilla, a 1898. objavljuje "Prigodne bilješke o počelima narodnog gospodarstva" od Marc Grimalla.

Godine 1912. prevodi "Blagoglasnost u narodnom gospodarstvu. Harmonies économique", Frederica Bastiata. (izd. kluba Ćirilo-metodskih zidara), a 1913. je preveo "La vie économique" Frederica Passyja.

Na te prijevode svakako su Krešića potaknula i njegova predavanja u nedjeljnoj školi Trgovačkog zbora, odnosno četverogodišnji rad na Višoj trgovačkoj školi.

10. Krešić i osnivanje Trgovačko-obrtnog muzeja u Zagrebu.

Putujući po svijetu Krešić je vidio kako druge države imaju stalne postave svojih proizvoda i svojih mogućnosti. To je 1878. ostvarilo čak i Hrvatsko-slavonsko gospodarsko društvo izgradivši uz svoju zgradu dovršenu 1878. i izložbeni i prodajni paviljon. Jedino je Trgovačko-obrtnička komora bila kao savjetodavna ustanova lišena praktične intervencije. Stoga je po uzoru na Mađarsku pokrenuta inicijativa osnivanja jednog stalnog trgovačkog i obrtnog muzeja, koji bi bio i sredstvo reklame i prodajno mjesto. Ta se akcija ostvarivala sporo i tek nakon što je ban Khuen Héderváry otišao s banske stolice u Zagrebu (1903.) bilo je moguće otvoriti muzej. Nažalost, Muzej se u vremenu kada Krešić više nije bio tajnik sve više pretvarao u muzej narodnih rukotvorina, a sve je manje ispunjavao onu zadaću radi koje je bio izgrađen i osnovan, te poslije 1919. radi kao Etnografski muzej.¹⁵

11. Reorganizacije Trgovačko-obrtničke komore na prijelazu stoljeća.

Početak XX. stoljeća najavio je velike promjene. Znalo se to i u Monarhiji jer Mađarska pokazuje želju za potpunim osamostaljivanjem. Trebalo se postaviti prema Austriji i Mađarskoj, ali i prema novim mogućnostima koje je pružao moderni svijet. Sve je ukazivalo na to da se mora posegnuti za reformama. U tim promišljanjima neki su gospodar-

stvenici, pa i Milan Krešić tražili samostaliju gospodarsku politiku i za Hrvatsku, a to nije bilo moguće bez izmjene sustava rada komore koja je od savjetodavne ustanove morala postati i izvršna organizacija.

Isključivo savjetodavna i izvještačka uloga trgovačko-obrtničkih komora pokazala se kočnicom gospodarskog napretka. Prijedlozi hrvatskih komora su uglavnom neuvažavani, pa se je tajnicima činilo jalovo i njihovo pisanje izvještaja. Milan Krešić je u tom vremenu već veliko ime i od njega se mnogo očekuje i on se stavlja na program gospodarskog objedinjavanja Trojednice, odnos s obzirom na poseban položaj Dalmacije barem na interesno gospodarsko sjedinjenje Slavonije, Hrvatske i Hrvatskog primorja.

Stoga se sve tri komore u Hrvatskoj i Slavoniji povezuju, izrađuju zajedničke izvještaje s jačim argumentima za traženje slobodnijeg djelovanja obrtnika i trgovaca, a i bankarstva u Hrvatskoj. Nakon Prvog sastanaka osječke, zagrebačke i senjske komore u Senju 1895., održan je drugi takav sastanak 8. i 9. listopada 1897. u Osijeku, treći 26. i 27. rujna 1899 u Zagrebu, te su objavljeni zajednički izvještaji.¹⁶ Svi su oni predlagali agresivniju gospodarsku politiku Hrvatske, iskorištavanje njenih prirodnih bogatstava a osobito mora. Tri tajnika komore: Sevald Cihlar iz Senja, Nikola Atanasije Plavšić iz Osijeka i Milan Krešić iz Zagreba ukazuju na potrebu promjena u radu komora, što je već započelo nešto samostalnije Hrvatsko slavonsko gospodarsko društvo sa svojim predsjednikom Miroslavom Kulmerom koji 1907. društvo pretvara u niz samostalnih gospodarskih zadruga koje posluju pod imenom podružnica Hrvatsko slavonskog gospodarskog društva.¹⁷ Mišljenje o potrebi reorganizacije komora još je više ojačalo kada su se počeli održavati međunarodni kongresi trgovačko-obrtničkih komora. Krešić je sudjelovao na takovom kongresu u Liegeu 1905., pa u Milanu 1907., te u Pragu i drugdje.¹⁸ Kako bi svijet mogao pratiti probleme komora u Hrvatskoj Krešić je počeo izrađivati izvješća i na francuskom jeziku.

No to nije bilo dovoljno. Krešić podržava akciju oko ujedinjavanja trgovaca, obrtnika i bankara, a još 1886. pokrenuta je nova serija lista "Slobode" koji je izlazio u Sušaku i kasnije Zagrebu, kao glasilo Saveza trgovaca i obrtnika.

Pod pseudonimom "Milan" Krešić počinje kritizirati odnos između trgovine i obrta¹⁹, i neprestano naglašava potrebu izmjene stajališta vlade prema komorama.²⁰

Krešić vrlo jasno podržava 1907. i osnivanje Saveza hrvatskih obrtnika, te se čak uključuje u njihov rad putem predavanja, te njegov rad sve više poprima političko obilježje blisko pravaštvu.²¹ Time se Krešić zamjerio i Hrvatsko-srpskoj koaliciji koja već gleda prema Beogradu, kao još nikada iskušanom modelu povezivanja Hrvatske sa susjedima, i vlastima u Budimpešti. Tako je u jesen 1908. održan Kongresa trgovačkih komora u Pragu i Krešić se usprotivio kada je tajnik osječke komore Plavšić upisao svoju komoru kao ugarsku. Na zahtjev Krešića, a nakon raspravljanja s predsjednikom kongresa grofom Clamom Martinezom hrvatske su komore postale posebna grupa.²² Krešić je za suradnju sa Srbijom, ali misli da bi bilo bolje da se izgradi i posebna željeznička pruga od Broda do Skoplja i Soluna, kako bi se dobio nezavisan izlazak prema istoku.²³ On kritizira i tarifnu politiku na ugarskim željeznicama koja je poskupljivala hrvatsku robu i činila ju nekonkurentnom na europskom i svjetskom tržištu.²⁴ Problema je bilo mno-

go, a ljudi koji su mogli stečene spoznaje pretočiti u pisanu riječ na hrvatskom i stranim jezicima bilo tada malo.

12. Umirovljenik

Krešićeva želja da Hrvatska postane razvijena trgovačka i industrijska zemlja nije bila identična s idejama bana Pavla Raucha koji je želio da Hrvatska iskoristi svoje poljoprivredne i stočarske potencijale, a zanemari industriju. Rauch nije "prepoznao" Krešića, te je ovaj umirovljen što ga je učinilo žestokim protivnikom politike bana Raucha.²⁵ Izgubivši položaj tajnika ostao je i bez prednosti koje je davalo to mjesto. Istina, držao je tada brojna predavanja u Zagrebu i u Hrvatskoj uopće, bio je gradski zastupnik Zagreba, izabran krajem 1910. na listi nezavisnih, kritizirao svaku pojavu u društvenom, gospodarskom pa i političkom životu Hrvatske, osudio je marksizam i komunizam rekavši ono do čega su gospodarstvenici došli tek mnogo kasnije²⁶, ali je osudio i srbohrvaštinu koja je osvajala sve više tiskanu riječ.²⁷ U razdoblju poslije Prvoga svjetskog rata bio je više godina potpredsjednik Prve hrvatske štedionice, koja je u tom vremenu bila najmoćniji novčani zavod jugoistočne Europe. Pratio je cijene i monetarnu politiku a zalagao se 1926. za mir i slobodnu trgovinu.²⁸

Kada je umro u Zagrebu 22. XI. 1929. sve su novine javile tu vijest, a prisjećali su ga se sve do 1944. godine.²⁹ Unuku Milanu ostavio je svoju rukopisnu ostavštinu, ali oko imetka od 315.405 dinara vodila se dugotrajna parnica.

13. Zaključak

Možemo zaključiti da je Krešić usmjeravao hrvatsko gospodarstvo prema Europi i njenim gospodarskim dostignućima, ali da pri tome - kao i njegov otac Mijo - tražio samostalnost tog gospodarstva u Hrvatskoj, pravo da hrvatski gospodarstvenici na osnovu promišljanja trgovačko-obrtničkih komora dobiju slobodu da sami rade na razvoju svog gospodarstva. Krešićeva je zasluga da je približio hrvatsko gospodarstvo Europi i obratno gospodarstvo Europe je približio Hrvatskoj.

Milan Krešić (Karlovac, 1844. - Zagreb, 1929) bio je 33 godina tajnik zagrebačke Trgovačko-obrtničke komore. Uspio je povezati sve tri komore u Hrvatskoj, te su one jedno vrijeme pisale zajedničke izvještaje mađarskom Ministarstvu trgovine, tražeći rješavanje najvažnijih prometnih i ostalih problema od Podunavlja do Jadrana i ukazujući na posebne interese Hrvatske u gospodarstvu.

Prevođenjem djela francuskih teoretskih pisaca o gospodarstvu, kao i izvještavanjem o izložbama upoznao je naše gospodarstvenike s različitim modernim mogućnostima ponašanja u gospodarstvu. To je osobito utjecalo na bankarstvo i industriju.

Milan Krešić je mnogo pisao i njegovi prijedlozi bili su objavljeni u komorinim edicijama, ali i u časopisima raznih vrsta. On je zaslužan za otvaranje Trgovačko obrtnog muzeja u Zagrebu 1904. godine.

Tražio je izmjenu odnosa ugarskih vlasti prema hrvatskim gospodarskim pitanjima. Možemo zaključiti da je Milan Krešić svakako veliki borac za hrvatsko gospodarstvo i svojim pisanjem pokušao je to gospodarstvo usmjeriti u najboljem smjeru.

Izbor iz objavljenih radova: (Radovi spomenuti u bilješkama rada se uglavnom ne navode)

- Iz Zagreba u Senj. **Obzor**, VI/1876, br. 86.
- Izvješće Trgovačko-obrtničke komore u Zagrebu sa statističkim podatci o trgovini, obrtu i prometnih sredstvih za godinu 1876., Zagreb 1876.
- Izvješće o pariškoj svjetskoj izložbi godine 1878., Zagreb 1879.
- Izvješće o tršćanskoj izložbi godine 1882. položeno po M. Krešiću, Zagreb 1883.
- Izvješće o talijanskoj izložbi godine 1884., Zagreb 1885.
- Statističko izvješće Trgovačko-obrtničke komore u Zagrebu, obuhvaćajući sve gospodarske grane komorskoga okružja od g. 1881.-1885., Zagreb, 1887.
- Izvješće o posjetu pet izložba u 1889. godini., Zagreb 1889.
- Zur Kohlenfrage. **Agramer Zeitung**, 68/1893, br. 258.
- Socijal-demokrati "Slobodi". **Obrtnik**, 12/1895., br. 24., str. 190.
- Sud učenjaka o Karlu Marksu. **Obrtnik**, 12/1895, br. 8.,
- /Milan/ Gospodarstveni obzor u svijetu i u Hrvatskoj. **Obzor**, 36/1895, 4-147.
- Izvješće o milenijskog izložbi Kraljevine Ugarske i kod te prigode sudjelujuće Bosne i Hercegovine, te Kraljevine Hrvatske i Slavonije godine 1896., Zagreb 1897.
- Putovi po vodi. **Obzor**, 38/1897., 2br. 235-237. (predavanje u Osijeku).
- Samostalno carinsko područje Ugarske u Hrvatskoj. **Obzor**, 39/1898., br. 166-168.
- Obrt i trgovina u Hrvatskoj. **Obzor**, 40/1898., br. 41. Objavljeno i u **Istini**, I/1899, br. 4, 5-6., **Hrvatskom trgovcu**, II/1899, br. 3-4.
- Talijanska industrija. **Hrvatski trgovac**, II/1899, br. 9, str. 6-7.
- O gospodarskim i obrtničkim vjeresijskim udrugama po čl. 23. zajedničkog sabora iz g. 1898. **Obzor**, 41/1900, br. 289, 291-291.
- Svjetska izložba Paris 1900., sv. 1, Zagreb, 1901. Drugi svezak nije nikada objavljen iako tu trebala biti imena izlagača. Krešić je to nadomjestio objavljivanjem u "Obrtniku" i "Obzoru" (br. 181, 8.VIII. 1900.)
- Pedesetgodišnjica Trgovačko-obrtničke komore u Zagrebu 1852.-1902.
- Putne crtice, Zagreb, 1903. (izlazilo i u **Obzoru**, 190, 196, 199, 210, 213, 233, 234.).
- Sa Semeringa. Pismo. **Obzor**, 45/1904, br. 104. Pismo od 4. V. 1904.
- /anonimno/, Narodno gospodarstvo u Hrvatskoj. **Obzor**, 44, 1903., br. 99. (autorstvo prema Obzor - spomen knjizi).
- Izvješće o međunarodnoj izložbi u gradu Liežu te o dva tamošnja kongresa uz bilješke o dojmovima s puta. Zagreb 1906.
- O ustrojstvu i djelovanju komora. Zagreb, 1907.
- Trgovačko-obrtnički dom na Rijeci. **Novi list**, 10/1907., br. 86-87.

- Zapažanja s putovanja Strasbourg, München, Regensburg. **Obzor**, 58/1907., br. 248-276.
- Rapport de la Chambre de commerce et d'industrie a Zagreb sur la situation économique, industrielle et commerciale en Croatia pendant l'année 1908., Zagreb 1909.
- Gospodarsko-političke uspomene. **Hrvatska njiva**, Zagreb, 1916., br. 37., str. 655-657.
- Novi pravac rada zagrebačke Trgovačko-obrtničke komore. **Bankarstvo**, Zagreb - Beograd, 1924., 429-431.
- 75-godišnjica institucija trgovačkih komora. **Bankarstvo**, Zagreb, 1925, 569-571.

Bilješke

¹ Mijo Krešić (Karlovac, 22. III. 1818. - Zagreb, 7. I. 1888. Imao je trgovinu u Karlovcu koju je naslijedio od oca Mije Krešića u Dubovcu. Završio je karlovačku gimnaziju 1833. i stupio u Reiserovu trgovinu željezom, a onda nastavio naukovanje u Sopronu. Proputovao je 1840. dio Austrije i Ugarske, te onda otvorio trgovinu u Karlovcu. U njegovoj kući bila je Ilirska čitaonica. Godine 1850. preselio je u Zagreb te tu otvorio trgovinu nurnberškom robom. Postao je 1861. gradski zastupnik Zagreba, a zatim i predsjednik "Obertnog društva". G. 1861. započeo je s izdavanjem lista "Naše gore list" koji izlazi do 1866., nakladnik almanaha "Lada", zatim "Zabavnika" a izdaje i "Hrvatski kalendar" (1861-1864). Slao je 1867. izložke na parišku izložbu. Preselio u Zagreb, pa je dosta pisao u glasilu zagrebačke Trgovačko-obrtničke komore "Obrtniku", a Matica Hrvatska mu je 1884. objavila knjigu "Mladi trgovac". Pisao i pod pseudonimom K. Stojšić. Objavio je svoju "Autobiografiju" (Zagreb, 1989). Imao je dva sina: Milana i Vladimira iz prvog braka i dvije kćeri iz drugog braka s Paulinom: Sofiju i Dragicu.

² Josip Pasarić, Milan Krešić - prigodom 25 godišnjice njegovog rada u Trgovačko-obrtničkoj komori, **Vienac**, 33/1901, br. 43, 9. IX. 1901., str. 865-869-872.

³ Vladimir, rođ. 1847. bio je u upravi Hrvatske zemaljske hipotekarne banke u Zagrebu od 1891. koja od 1919. nosi naziv Hrvatsko sveopća kreditna banka i kojoj je Krešić bio predsjednik do smrti 1924.

⁴ Stanovao je sučelice Kola, tako da je bio vrlo blizu zgradi Trgovačko-obrtničke komore i Trgovačko-obrtnom muzeju. (Hrv. trg. obrtni muzej, **Narodna obrana**, Osijek, 2/1903, 251.

⁵ Glazbu je Krešić volio i njom se bavio cijeli život. Bio je od 1897 do 1907. predsjednik Saveza hrvatskih pjevačkih društava "Kolo", pa je bio osobito aktivan pri smotri 1910. U mladosti je s braćom Gjurom i Josipom Eisenhuthom sudjelovao je u Krežminu kvartetu kao druga violina, a kasnije je sudjelovao u jaskanskim svirkama barunice Paule Vranyczany-Kiepack, te na muzičkom večerama supruge dr. Franje Markovića kao i kasnije kod čelista Benčića. (Državni arhiv u Zagrebu, Prva hrv. štedionica, dosje Milana Krešića). Hrvatski državni arhiv, zbirka Kuhač, Korespondencija i pisma Kuhača Krešiću.

⁶ Sin Milan ml. bio je tajnik Prve hrvatske štedionice, ali je umro već 14. II. 1916. u 31. godini života od šećerne bolesti (**Hrv. riječ**, 38, 15.II.1916; **Male novine**, 1916, br. 46, str. 3). Kćer Mira se je udala i rodila sina koji je opet dobio ime Milan.

⁷ Državni arhiv u Zagrebu, Opatička 18, Sudbeni stol u Zagrebu, Registar dioničkih poduzeća knj. 1, br. 13.

8. Nažalost, njegovu aktivnost kao tajnika ne možemo danas rekonstruirati iz originalnih spisa, jer je predsjednik Trgovačko-obrtničke komore 1924. do 1929. Vladimir Arko, preuzevši komoru dao nalog da se unište stari spisi. Tako su nam ostali samo urudžbeni zapisi, a ostalo se može saznati samo iz djelomičnih rekonstrukcija zbivanja u tisku, što je mukotrpan i nedovoljno točan posao.
9. **Obzor**, 32/1891., br. 60. - Govor M. Krešića na skupštini Hrvatsko društva za obrt i industriju.
10. **Miroslava Despot**, Privreda Hrvatske na domaćim i međunarodnim izložbama do osnivanja Zagrebačkog zbora 1910., Zagreb 1969.
11. **Ivan Filipović**, Izvješća o posjeti pet izložba po Milanu Krešiću. **Književna smotra**, 9/1891, br. 2, str. 13-15.
12. **Boris Olujić**, Povezivanje hrvatskih privrednika s Francuskom preko Trgovačko-obrtničke komore u Zagrebu. (Međunarodna djelatnost komore 1852-1931), Zagreb 1993., magistarski rad. Ova je monografija najbolja studija o radu jednom aspektu rada Trgovačko-obrtničke komore u Zagrebu.
13. Vidi bilj. 2.
14. **Obzor**, 1891, br. 69.; *Gospodarski poučnik*, X/1891, br. 20.
15. **M. Kolar-Dimitrijević**, Kako se trgovačko-obrtni muzej pretvorio u Etnografski muzej? **Radovi Zavoda za hrvatsku povijest Filozofskog fakulteta u Zagrebu**, 25, 1992, 57-72.
16. III. sastanak hrvatsko-slavonskih trgovačko-obrtničkih komora održanih dne 26. i 27. rujna 1899. u dvorani Trgovačko-obrtničke komore u Zagrebu, Zagreb 1899. Tiskana je i "Spomenica o gospodarstvenim odnošajima kraljevine Hrvatske i Slavonije sastavljena prigodom sastanka hrv.-slav. trgovačko-obrtničkih komora održavanog u Zagrebu dne 26. i 27. rujna 1899. (Zagreb 1899) koji je sastavio Krešić, a na koji je došao vrlo oštar "odgovor kr. ugar. zajedničkog ministarstva trgovine na memorandum Hrvatsko-slavonskih trgovačko-obrtničkih komora sastavljen kod III. sastanka dne 26. i 27. rujna 1899., (Zagreb 1901), s time da se savjetovalo da svaka komora podnosi svoje prijedloge samostalno, a ban Khuen Héderváry je jako zamjerio Krešiću što se zalaže za gradnju kanala Vukovar - Šamac.
17. **M. Krešić**, Über die Organisation der Handelskammern. **Agramer Tagblatt**, 22/1907, br. 118, str. 124.;
18. **B. Olujić**, n.dj., 67.
19. Milan (Krešić), Odnosaji trgovine i obrta u Hrvatskoj. **Tršćanski Lloyd**, II/1904., br. 49, str. 681 i d.
20. Obnova zagrebačke Trgovačko-obrtničke komore. **Pokret**, 3/1906, br. 243.
21. Sastanak hrvatskih obrtnika. **Napredni obrtnik**, Sisak, 3/1907., br. 1-2.; **Agramer Tagblatt**, 22/1907, br. 85, str. 4-5. - predavanje prilikom otvorenja Hrvatskog doma; **Novi sisački glas**, 3/1910, br. 5-6. - predavanje Krešića u svratištu Zrinski u Sisku.
22. **Narodna obrana**, 216, 19. IX. 1908. - odgovor Ivi Pilaru.
23. **Obzor**, 1908, 80, str. 9. - Milan, Drugi Orient-express.

- ^{24.} **Obzor**, 50/1909, br. 204, str. 3.
- ^{25.} **Hrvatska kruna**, 5, 18. I. 1910. - Predavanje u društvu Société de géographie commerciale. Krešić je naveo sve nepravde nanesene Hrvatskoj od Ugarske, posebice naglasivši željezničku pragmatiku 1907. Bio je imenovan dopisnikom "Hrvatske krune" u Zadru.
- ^{26.} **Hrvatski Lloyd**, X/1918., br. 42, str. 1-2. - Par riječi o marksizmu. Reakcija na članak J. Demetrovića u **Hrvatskoj knjivi**, 1918., 18-19.; **M. Krešić**, Kapital, **Narodna zaštita**, 3/1919., br. 4-6, str. 102-104.
- ^{27.} **M. Krešić**, Smrt. **Preporod**, 3/1920-1921., br. 4, str. 61. Ovdje Krešić osuđuje srbohrvaštinu, pri čemu treba reći da je još 1884. Krešić odbio da se u "Obrtniku" koristi ćirilica i pokazao zazor prema srpskom jeziku (ekavici) u trgovini. (**Obrtnik**, I/1884, br. 1, str. 1-2. i **Zastava**, 20/1885, 69.
- ^{28.} **M. Krešić**, Sveopći kongres mira i nazori Saveza zastupnika slobodne izmjene dobara, **Bankarstvo**, 3/1926, br. 4, str. 170-174.
- ^{29.} **Stanko Deželić**, Milan Krešić, **Gospodarstvo**, 4/1944., br. 158, str. 8.